

Da Sindrup var centrum

Af Gunnar Iversen, Sindrupvej 5, Sindrup

Tinghøjen ved Sindrup

Hvor hovedvej A 11 i dag fører den rejsende tørskoet over Limfjorden ved Sindrup Vejle, det gamle vadested mellem Thy og Thyholm, lå oppe på brinken langs Sindrupvej som her forenes med hovedvejen, bygdens gamle tingsted, kronet af den endnu eksisterende Tinghøj.

Galgeshøj ved Sindrup set fra Tinghøjen

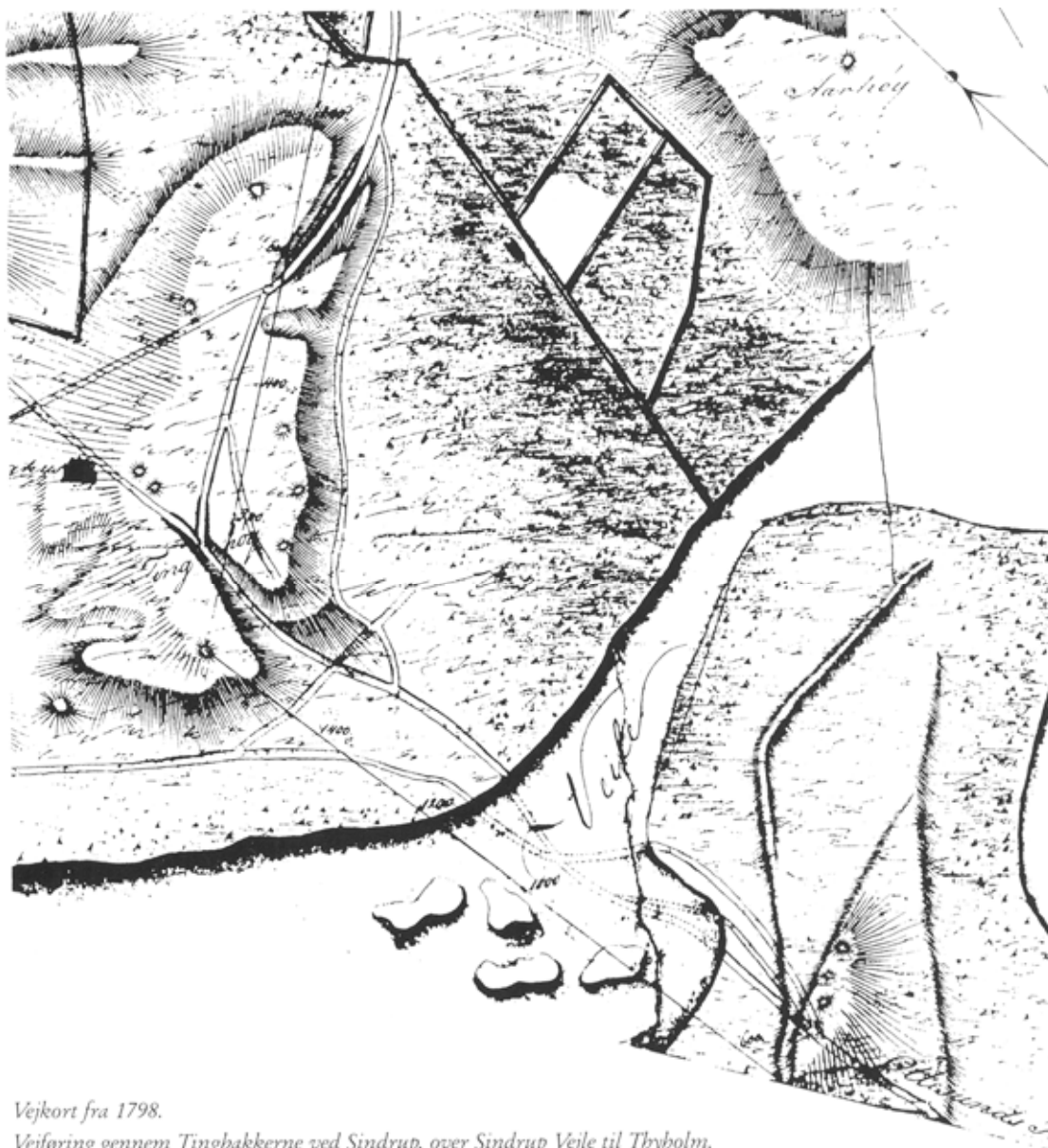
Bevæger man sig derop, ad en markvej langs kanten af grusgraven, belønnes man med det vide udsyn der var et krav til vore tingsteder - måske fordi tingfredens fair play beskyttede den, der blev dømt fredløs, så langt øjet rakte fra tinghøjen.

Foran tinghøjen har ligget et åbent plateau, Tingbakken - stort nok til at rumme tusind, måske to tusind mennesker. Lidt længere mod øst endnu en fritliggende høj: Galgehøj, synlig for alle og enhver.

Ind mellem Tingbakken og Galgebakken skærer sig i en dyb kløft, nedefter mod Sindrupvejlen, en gammel vejføring. Vejen er indtegnet på et vejkort fra 1798, og givet langt ældre, måske den ældste vejføring over Sindrup Vejle. Indtegnet med sirlig skrift står også Tinghøy.

Hvad man ikke ser, er selve tingstedet. Det blev nedbrudt omkring 1810, fortæller lærer Johs. Nielsen, Randrup, der var født i Lyngs på Thyholm i 1828 og som blev en af folke-mindesamleren Evald Tang Kristensens bedste meddelere af de folkesagn og den historie, denne egn har fostret.

For Johs. Nielsen var dette et "oldtidens

Vejkort fra 1798.

Vejføring gennem Tingbakkerne ved Sindrup, over Sindrup Vejle til Thyholm.

tingsted, som har givet højene og bakkerne der omkring deres navne af Tingbakker og Tinghøje”. Han bakkes op af vore dages førende egnsbeskrivelse, Traps Danmark, der i udgaven fra 1961 antager at ”her har vel herredstinget været engang”.

Kan tingstedet ved Sindrup virkelig være etableret så langt tilbage som i den grå oldtid - måske endda som Revs Herreds tingsted?

Var der engang, da Sindrup var centrum?

Revs Herreds tingsted

Ved en retssag i 1716 bekræfter en række vidner bosiddende i det sydlige Thy, alle i alderen 64 til 85 år, at folkene i Helligsø, Gettrup, Refs, Byeshove og Sindrup ”svarede” til Revs herred og ting, men at tinget stod ved Vejlén. På Chr. IV's tid boede herredsfoged Peder Jensen sågar i

Sindrup.

Skønt herredstinget i 1688 blev flyttet til åben mark ved Grurup, skal Sindruptingets Galgehøj endnu i 1700-tallet være blevet benyttet efter sit formål.

En dom for et overlagt mord begået ved Tybjerg blev ligeledes eksekveret ved Sindrupvejle-tinget i 1617.

Det står altså klart at tingstedet ved Sindrup i 1600-tallet er blevet søgt som Revs Herreds Tingsted - selv af folk som boede i Revs, der med sin Revshøj ellers må formodes at have givet navn til herredet. I al fald kalder Valdemars Jordebog fra 1200-tallet det sydligste herred i Thysyssel for Refshøj herred.

Nu er der, og har sikkert altid været mange rævehøje til i Danmark, så hvem ved, der kan have ligget en Revshøj ved tingstedet i Sindrup.

Højvejen gennem Hassing Herred

Afgørende for at herredstinget har været holdt i Sindrup og ikke ved det nuværende Refs er det imidlertid, at herredstinget helst skulle holdes centralt i herredet så at ingen havde unødigt længere vej dertil end andre. Og af Jordebogen fremgår det at Thyholm hørte ind under Revs Herred.

I 1200-tallet har Refs som herredsby betragtet ligget afsides, Sindrup derimod midt imellem herredets ydergrænser, Oddesund i syd og Lodbjerg i nord. Fra landsbyerne på Aggertangen - de er nu forsvundne i havet - har Sindruptinget ligget i bekvem ro-afstand. Og kunne dalarkarlene i Sverige hver søndag ro til kirke tværs over Siljansøen, så har tangens beboere også kunnet tage vandvejen på den måske ugentlige dag for herredstinget, medens thyholmboerne har vadet eller kørt, alt efter stand og lyst.

Jeg vil antage at der allerede i 1200-tallet har været holdt herredsting ved Sindrup Vejle.

Stednavnet Sindrup

Om tingstedet ved Sindrup har fungeret som herredsting før 1200-tallet, må afhænge af hvor gammel herredsinddelingen er i Danmark, og om de fornødne faciliteter har været for hånden i Sindrup.

Inddelingen af landet i de administrative retskredse, måske oprindelig med militært formål, kaldet herreder, synes for nogle forskere at være sket engang i vikingetiden, medens andre

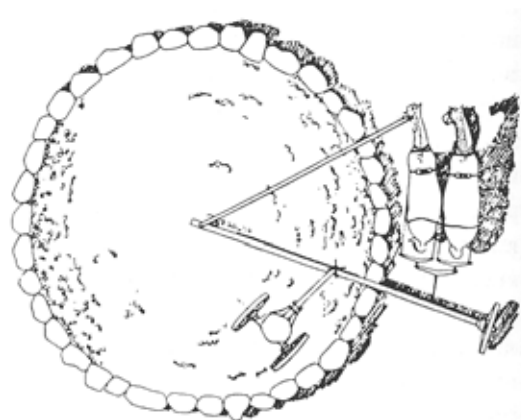
vil føre herredsinstitutionen helt tilbage til jernalderen.

Det samme gælder pudsigt nok for stednavnet Sindrup. Navne på bebyggelser med endelsen -torp dateres i Danmark normalt til vikingetid; men stednavneforskeren Kr. Hald vil hævde at netop torpnavnene i Thy, ligesom i Sønderjylland, er noget ældre end i det øvrige land.

Sindrup eller Sinnerup, som det også skrives, synes at kunne have haft en af to betydninger, nemlig Sindris torp eller Slaggetorpen.

Mandsnavnet Sindri eller Sindre er så vidt jeg kan se, ikke særligt hyppigt forekommende i vore stednavne, ej heller i vore gamle sagn og sagaer eller heltekvad, den tids historieskrivning. Jeg har hittet een Sindre, nemlig i Hedins og Høgnes Saga, der beretter om et søslag i "Elfarskjær", omtrent 25 år efter en kong Fredfrodes fald og tilsyneladende på den tid da en kong Halfdan herskede over Danmark fra sit sæde i den stad som hedder Roskilde. Vi er med andre ord i 5-600 tallet.

Om vikingen Sindre, der falder i slaget med hele sin hær, hedder det at han er søn af søkongen Hakons søn Sveiger. Da søkonger ifølge thylandske folkesagn synes at have været hjemmehørende i Thy, og hos den islandske historieskriver Snorre vides at have haft base i Jylland i rimelig kort afstand til Norges-kysten, har jeg fundet det umagen værd at gennemgå de thylandske stednavne for at se om en Hakon og en Sveiger skulle gemme sig her.

En »Traje« til æltning af ler

Sandsynligheden taler for det: stednavnet Sveigård, ved den nordlige ende af Ørum Sø hvorfra der i sin tid kan have været åben adgang til Vesterhavet, staves år 1600 Sueigårdt og kommer ifølge Svend Aakjær af personnavnet

Sueghi; Hakon der på vestkysten kan være udtalt med stumt k, kan efter min formening have givet navn til Handrup, der ligger lige overfor Svejgård på den anden side af Ørum Sø.

Et sådant muligt kongeligt dynasti med residens i Sindrup, Svejgård og Handrup, alle lokaliteter i Revs Herred formentlig, skulle nok kunne påtage sig at lede et herredsting ved Vejlen, tilmed gennem flere generationer.

At der omkring den tid har boet folk af den kaliber i det sydlige Sydthy fremgår af graven i Hastehøj nær Gadegård ved Helligsø, hvor man fandt en frisisk mønt præget i den internationale handelsby Dorestad ca. 650-700 e. Kr. Fra omtrent samme tid stammer fundet af noget så dagligdags som en trækølle, der lå nær fjorden mellem Helligsø og Sindrup. Hvad angår tolkningen af stednavnet Sindrup som torpen med slaggerne: slagger kan være et affaldsprodukt efter saltsydning eller en eller anden form for jerntilvirkning. Da man mig bekendt ikke har viden om hverken salt- eller jernudvinding her på lag, tør jeg ikke lægge for meget i en meddelelse fra gårdejer Jens Hove Christensen i Sindrup, som vest for Sindrup mener at have pløjet jernslagge op på sin mark. Det kan være al.

Men pudsigt er det at den smed, vikingerne forestillede sig havde smedet Tors hammer, bar navnet Sindre. Måske personnavnet kommer af ordet for slagge?

Hvad enten nu stednavnet Sindrup kommer af Sindre eller slagge, så er jeg med mine forsøg på at følge bygden her tilbage i tiden havnet i den jernalder, hvor herredstinget efter nogle lærdes mening kan være grundlagt som dansk, demokratisk institution.

En romer om det nordiske ting

Har man vanskeligt ved at tro at tinget kan være så gammelt i Danmark, så må jeg henvise til den romerske historiker Tacitus, der i år 98 e. Kr. skrev en bog om sæd og skik hos folkeslagene nord for romerriget.

Under et kaldte han os germaner, men skelner dog mellem forskellige stammer, herunder kimbrer og haruder som de fleste antager beboede Himmerland og Hardsyssel og altså var naboer til thyboerne på den tid.

Et par citater:

”På folkeforsamlingerne vælges blandt andre de høvdinge, som holder ret rundt om i

herrederne og landsbyerne. Hver enkelt af dem har hundrede bisiddere, udvalgt blandt det menige folk, og de tjener ham som rådgivere og styrker samtidig hans myndighed. (kapitel 12).

I mindre sager træffer høvdingene beslutningen, i større sager hele folket, dog med den indskrænkning, at høvdingene i forvejen også behandler de sager, hvis afgørelse ligger hos folket. - De mødes, med mindre noget uforudset pludselig indtræffer, på bestemte dage, enten ved ny- eller fuldmåne... Stilhed påbydes af præsterne, som ved denne lejlighed også har ret til at straffe. Derpå lytter de til deres konge eller høvding efter den enkeltes alder, byrd, krigsry eller talefærdighed, og det mere ud fra den myndighed, der ligger i hans råd end hans magt til at befale. (kap. 11) Konger vælges ud fra ædel byrd, hærførere ud fra tapperhed. Men kongerne har ikke ubegrænset og vilkårligt magt, og hærførerne er ledere mere i kraft af deres eksempel end deres magtbeføjelse... Men kun præsterne har myndighed til at lade krigere henrette og slå i lænker. Ja, selv piskning må ikke overlades til andre end dem. (kap. 7)

På folkeforsamlingen er det også muligt at fremsætte anklager og anlægge sag, som kan medføre dødsstraf. Straffen er afhængig af forseelsen. Forrædere og overløbere hænger de i træer... Men også for lettere forbrydelser står straffen i forhold til deres omfang. De, der kendes skyldige, må bøde med et antal heste og kvæg. Bøden udredes dels til kongen eller stammen, dels til den skadelidte eller hans nærmeste. (kap. 12)

Det er en nødvendig pligt at overtage faderens eller en slægtninges venner såvel som fjender. De vedbliver dog ikke at være uforsonlige. For endog manddrab kan sones med et bestemt antal hornkvæg og dyr, og samtlige familiemedlemmer modtager erstatningen. Dette er gavnligt for samfundet. (kap. 21)

Markområderne tages skiftevis i besiddelse af dem alle i forhold til antallet af agerdyrkere; dernæst fordeler de dem indbyrdes efter deres rang. Den dyrkede agerjord udskifter de hvert år”. (kap. 26)

Og sidst, men ikke mindst:

”De mener, at kvinder besidder endog hellige synske kræfter. Derfor afviser de hverken deres råd eller lader hånt om deres forudsigelser”. (kap. 8)

Stenkredsen ved Søhøj i Tingskoven - Han Herreds Tingsted?

Herredets hundrede

Når oversætterne, Niels W. Bruun og Allan A. Lund, ganske modigt gengiver pagus ved herred, skønt pagus efter ordbogen oversættes ved egn, landsbyområde, kanton o.l., så er deres dristighed i mine øjne ikke nogen dumdristighed. Tacitus taler jo nemlig om høvdingens hundrede bisiddere, et tal der går igen i kapitel 6, hvor Tacitus fortæller om hærens opbygning, at endog ”antallet af de udvalgte fodfolk er nøje fastsat: der stiller hundrede fra hvert enkelt herred. Derfor kaldes de ”De Hundrede” af deres landsmænd, og hvad der oprindeligt kun var en talangivelse, er nu på en gang deres navn og hæderstitel”. Betegnelsen ”Hundrede” kan i virkeligheden også have været betegnelsen for den administrative region som siden kaldes herred. I ældre tid var Sverige de gamle Svealandskaber, Uppland, Västmanland og Södermanland inddelt i *hundaren*, og tinget på Gotland omtales som *hunderis thing*. Man antager at en svensk inddeling i *hund* går tilbage til i hvert fald folkevandringstid, det vil sige jernalderen, og at bygdelaget hund har været et kult-, rets- og forsvarsforbund af i tolvtter sammensluttede slægter eller ætter.

En sådan æt kunne f.eks. udgøres af vore sagakonger Sindre, Sveiger og Hakon.

Kontakt med Rom

Omkring sådanne konger flokkedes de unge mænd, fortæller Tacitus - det giver prestige til begge parter. Og de mest ansete høvdinge opsøges så af udsendinge, f.eks. da den romerske kejser Augustus ved år 5 e. Kr. sendte en handelsflåde herop, hvorfra romerriget var truet på sin eksistens godt hundrede år forinden. I det handelssamkvem, Tacitus udtrykkeligt siger eksisterede Rom og os imellem på hans tid, århundredet efter Kristi fødsel, drev folk inde i landet gammeldags tuskhandel, hvorimod stammerne ude ved kysten godtog bestemte af romernes mønter, sølv hellere end guld. En af de handlende høvdinge ser ud til at have boet nær Sindrup, i Ginnerup, hvor man i en jernalderlandsby fandt en mindre formue i mønter med portrætter af de romerske kejsere Vespasian og Nero, der var Tacitus's samtidige.

Sydthy var tæt og kontinuerligt beboet i romersk jernalder. Kan tinget ved Sindrup Vejle have været fælles tingsted så tidligt? Lad os se nærmere på det, og på andre såkaldte tingsteder ”norden for lands lov og ret”.

E Thing

Tingstenen ved Sindrupvejle står der ikke mere. Men et stedkendt øjenvidne til tingstedets eksistens har givet en skildring af dets udseende til folkemindesamleren Johs. Nielsen på

De to sten mellem Søhøjen og Stenkredsen i Tingskoven

uforfalsket thybomål:

”Som e fotold for ledt sihn, er der nuer Huss øster fre Sinnerup, di kaller e Thinghuss. For nøj sihn var dær ett on tov, no er der en fire-fem. Men de kan osse vær de samm, de var ett de, e vild seih.

Den stuehr Thinghuss kan e hovv der bløv bøgged, aa e Stien aa søld mej tov de ve en Hyv der sønnen fuer. Dær haar væt nøj i gammel Davv, di kaldt æ Thing, aa de var sødden en sær Krinds-Krands lissom en Traj aa ælth Lier i, men de kund hvehr da si, te de haj ingen Ælthste’ væt, for ve æ Si’er var’ed sott me Stien lissaa høtt fre e Bondd, som e Bænk er øver e Guel, aa innen i laa der nuer forskrækkelig stur Knoffel Stien. Møtt i var der jen me en Huel i, aa dær er der saah, den skuld sejh, der var den villest, aa han holdt æ Thing aa haaj hans Papirer i e Huel.

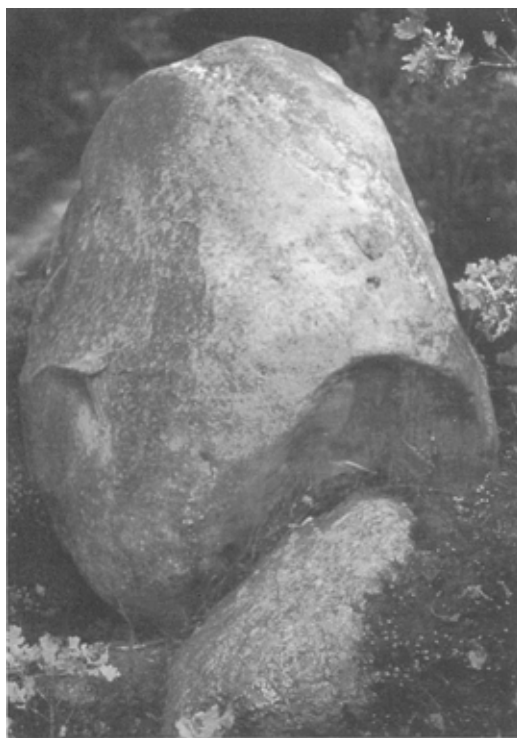
Har der været et hul i den ene af de to sten?

No sejer e Skovollmejster nok, te de haar væt en Ste i gammel Ti’er, hur e Kong’er haar sammelt Folk sammel aa holdt Ret me dem, men e vedd møj bejer, for de haar væt nuer Dommerer, der haar dømt vor Forfedrer dær.

Far e Thing bløv brødt nier, var’ed ett saa møj skjøn aa kom derhæn eller derom ve Nættetier; for da haar der kommen en Dommer kyeren fre Hvijbjerre Kjerregorr paa Thyholm aa sott Ret. Han haaj val en Gaang i løvvend Lyvv gjov nøj Undt eller Uret o e Thing, aa deffor maa han no gaa ijen, saa længg te jen kund maan ham, men de der val ett manne, der kan no om Tier”.

Med andre ord, i Johs. Nielsens egen forkortede oversættelse: ”østen for Sinnerup er der nogle huse, de kalder Tinghusene. Det store tinghus kan æ huske der blev bygget; stenene, de syldede med, tog de ved en høj der sønden for. Der har været noget i gl. dage, de kaldte æ ting, og det var sådan en sær krinds-krands ligesom et tråd at ælte ler i, men det kunde hver da se, at det havde intet æltested været, for ved siderne var det sat med sten lige så høje fra bunden, som bænken er over gulvet, og inden i lå der nogle forskrækkelige store knuffel sten. Midt i var der en med et hul i, og det er sagt, at der skulde den sidde, der var den villeste, og han holdt tinget og havde hans papirer i hullet.

Før tinget blev brødt ned, var det ikke så meget skjønt at komme derhen eller derom ved nattetide, for da er der kommet en dommer kjørende fra Hvidbjærg kirkegård på Thyholm og holdt (sat) ret. Han har vel i levende live gjort

Stenen ved Trolldsting på Bulbjerg - Larses Målkar?

»Runeskibet« - stensætning med runealfabetet (futharken). Lunaria Kunstsamling i Sindrup

en eller anden uret”.

Den ”villeste” vil sige den bedste, den mest udmærkede. Betegnelsen Traj (trådsen) for en æltegrav eller æltekule, kommer af at man havde stude til at træde leret på æltestedet, der var indkranset af sten - en krans der f.eks. ved Futtrup Teglværk havde en diameter på 8 meter.

Dommerring

Beskrivelsen af tingstedet ved Sindrup leder unægtelig tanken hen på de mange lignende ringformede stenanlæg, der andre steder i Norden folkeligt er blevet anset for at være tingsteder, ofte med en såkaldt tyvsten i midten.

I svensk folkelig tradition går de under navn af *domarringar*, dommerringe. I Fritzners ansete ordbog oversættes det gamle nordiske ord *dómhringr* ved ”Domkreds, Indhegning indenfor hvilken Dommerne sidde”.

Undersøgelser af stensætninger af denne type har imidlertid afsløret dem som gravpladser, i Sverige fra ca. 350-550 efter Kristi fødsel, i Norge fra tiden 100-600 e. Kr.

Kritikere af tingsted-teorien vil dog ikke afvise at disse stenanlæg godt kan være benyttet sekundært til retshandlinger, så meget mere som man om enkelte af de svenske domarringar har oplysninger om at de faktisk har været brugt i dette øjemed i senere tider, og at gammel norsk

lov forudsætter at tingstedet er ringformet.

Man kunne tilføje at tingmøder er blevet afholdt på kirkegårde så sent som i den begyndende middelalder!

Stentinget

I sommeren 1990 foretog man i Vendsyssel en af de desværre sjældent forekommende udgravninger af en tinghøjs omgivelser, nemlig området ved de to nabohøje Byrhøj og Sten Tinget eller *Stentinghøj* mellem Hellevad og Hallum.

Sprogeligt kommer Byrhøj af ”Bygdens Høj” - og det arkæologerne fandt, var en bygd så stor at der ligefrem må tales om en by, der synes at være uafbrudt bebygget fra tiden omkring Kristi fødsel til ca. 1100, men med en udpræget storhedstid i den yngre del af romersk jernalder, altså ca. 160-400 e. Kr.

Der forlyder ikke noget om de sten, som må have stået ved Stentingbygden.

Han Herreds tingsted

I Tingskoven ca. 1 km vest for 40 km-stenen ved hovedvej A 11 og ca. 200 meter syd for landevejen ligger de to Søhøje. Ved foden af den sydligste ses nu en frilagt stenkreds, knap 20 meter i diameter, indenfor igen ses store

Huller, det ene stort og dybt, i stenen ved Troldsting

Korsvej ved Troldsting - gik vejen mod nord ad Norge til?

opretstående sten, hvilende på 4-6 støttesten, to store sten er placeret mellem kredsen og højen. Anlægget er dateret arkæologisk til at stamme fra en periode med dolktid (2400-1800 før Kr.) som ældste, og tidlig jernalder som yngste datering.

På Videnskabernes Selskabs kort fra 1700-tallet er direkte henover arealet ved Søjhøj skrevet "Sønder Ting Huus" for den nuværende

Tinggård. Af denne og andre gode grunde kunkluderer fhv. statsskovrider Einar Laumann Jørgensen at dette anlæg er anlagt i sen stenalder, og i tidlig middelalder benyttet som herredsting på den centralt beliggende fælles hede øst for Skræm by.

Til støtte for påstanden om anlægget som tingsted har jeg lyst at anføre stednavnet Skræm, der 1477 skrives Skrem. Stednavneforskeren

Prinsens Vej på Oxenvad Hede

Bent Jørgensen foreslår betydningen: "Bebyggelsen på det tørre terræn", idet m'et kommer af hem, det vil sige hjem, hjemsted o.l., mens forleddet nok er substantivet skra med betydningen "tørt skind, skindbog, lov". Mon ikke Skræm betyder "Hjemstedet for den i tørt skind indbundne love", eller ganske enkelt lovens hjemsted, tingstedet?

Stednavne på -hem kan ifølge stednavneforskeren Kr. Hald føres så langt tilbage som til 300 e. Kr., altså til romersk jernalder.

Larses Målkar ved Troldsting

At de nordjyske stenting, inklusive tinget ved Sindrup Vejle, kan føres tilbage til romersk jernalder, mener jeg at have fundet en bekræftelse på i det sidste eksempel jeg vil tage op.

Ved det ejendommelige, sandflugthærgede Troldsting på Bulbjerg står en sten kaldet Larses Målkar eller Larses Muldkar. I stenen er der - som der synes at have været det i midterstenen i tinget ved Sindrup - en fordybning. Heri skal man have haft muld - "for når man i gamle dage skødede ejendom til én tog man en håndfuld muld og kastede i skødet på ejendomsføberen", beretter lokalhistorikeren Jens Rolighed. Han finder intet mystisk ved stenens navn, for "falder noget på jorden eller gulvet, ligger det på Larses

hylde", et udtryk jeg i al fald ikke har kendt til. Men for Jens Rolighed er det "naturligt, at det er Lars, der er med på tingstedet, især når en ejendom tilskødes på vanlig vis ved at kaste muld".

Når folkemindesamleren Aug. F. Schmidt der var specialist i sagnsten, spørger om ikke vi her står overfor en rest af et sagn knyttet til en mand ved navn Lars, så vil jeg svare bekræftende:

Fra etruskerne overtog romerne dyrkelsen af *Lar*, en etruskisk betegnelse for en helt, der tilmed bar tilnavnet "den ypperste blandt borgere" - på nordisk ville vi sige "den bedste blandt ligemænd", på jysk: den villeste.

Hos etruskerne dyrkedes *Lar* hvor to marker stødte sammen, og ved korsveje. Han er med andre ord grænsens og grænsedragningens guddom. Hos romerne var han den private ejendom, familiens og husets gud, gerne fremstillet som en dansende ung mand og opstillet i et hul, en niche i væggen. Først og sidst var han landbrugets, den dyrkede jords vogter, agrenes beskytter; senere fremstod han som egnens, bygdens skytsånd, der skåret i træ og ophængt, dinglende fra en gren nok kunne skræmme genfærd under mulde igen. Mon ikke man ved siden af de romerske forbrugsvarer har importeret Lars - der som garant for enhver grænsedragning har været jyder tilpas, og passende kunne være med på herredstinget, hvis

*Hulvejen gennem Tingbakkerne
ved Sindrup, mod nord*

afgørende syssel har været tvister om hvor grænsen går og skellet skal stå, hvor agre skulle skiftes og misdædere dømmes til gren og galge?

Ordet *mål* har fra gammel tid haft betydningen *retssag* og findes jo stadig i juridiske udtryk som tvivlsmaal, kæremål og søgsmål. Herfra er betydningen udvidet til den offentlige forsamling og samlingspladsen, stævnet, tingstedet.

Søndenfjords Larsstene

Jeg mener at kunne genkende etruskernes og romernes Lars i tre stennavne syd for Limfjorden, alle lokaliserede trafikalt interessant, nemlig ved den store midtjyske Hærvej og ved den vestjyske "Ravvej", der indtil Husum i Sydslesvig nok så meget har været benyttet til stuedrift.

"Store Lars og Lille Lars" er to store sten, der har stået ude på Oksenvad Hede en fjerdingvej fra hinanden, fortæller August F. Schmidt, der antager at stenene var vejmærker for Hærvejen, som her vest for Sommersted har dannet et sandt vejdelta. Længst mod vest har Mads Lidegaard en rute der har ført over Oksenvad Hede, forbi Ellegård vejkre og Prinsens Høj ned til Nørreå, der formentlig har været sejlbar fra Ribe omtrent hertil. Et såkaldt Tingvad, forskelligt fra det idag kendte Tingvad

nærmere Sommersted, nævnes 1775 i Nustrup på åens sydside hvor en eng iøvrigt benævnes Tingvad Dam. I en gravhøj her ved Nustrup Bæk er fundet en romersk sølv mønt, slået i Lyon under kejser Tiberius (14-37 e. Kr.) - altså igen et ting ved en hovedvej, krydset af et vandløb, og så romersk jernalder, der interessant nok dukker op igen lidt længere sydpå ad Hærvejen, nemlig i form af en mønt fra kejser Gordian i år 238, fundet ved Skrydstrup.

Store Lars og Lille Lars turde være en smuk nordisk illustration af en skik, som også var romersk, nemlig at placere to Lares-altre ved en korsvej. Og apropos Prinsens Høj: vejen til Bulbjerg og Trollding med Larses Målkar hedder Prinsens Vej. Den etruskiske helt, Porsena, som i den romerske sagnhistorie tituleres Lars, var - prins. Det etruskiske ord for prins er *Larth*.

Den ca. 2 meter høje *Lowersten* eller *Loversten* i Lowmosen i Hover Sande mellem Torsted og Hover, et par km nordvest for Muldbjerg, omtales i Ribe Stifts Beskrivelse 1638 som Lowerst Steen, men ses af Th. Gravlund som en lovsten: "Ved denne lovsten i Hover Sande kunne det gamle fællesting være holdt og muligt Hingboernes ældste ting, da der ikke kendes tinghøje, men kun et kirketing i Hing Herred" - "Når samfund skal bygges... må sten sættes for herreders grænse og herreders møde. Derfor står Loverstenen mellem Hing og Bølling (herreder)".

Spørgsmålet er om ikke også denne sten har stået ved en anelig korsvej. På tværs af sin formodede "Ravvej" mellem Torsted og Hover noterer Mads Lidegaard i sandhedens navn særdeles "imponerende" spor af en gammel, meget bred vej i sydøstlig retning mod Muldbjerg. Stenen kan måske også have markeret at Ravvejen her krydses af Hover Å, der ser ud til at have kunnet besejles helt ind til Hover Kirke.

Hvad angår tidspunktet for Lowerstens mulige funktion ved herredstinget, så er der nord for stenen, ved Ristoft, fundet dyrkede agre fra sen jernalder, medens der syd for, ved Hover, er udgravet en grav fra romersk jernalder.

Lawes, Laves, Louwes eller Lubbes sten fandtes i Sydslesvig, ved Hjoldelund/Joldelund, mellem Møgeltønder og Husum, netop "hvor Vis og Gøes herreder mødes", fastslår Gravlund i Herredsbogen. Ifølge Aug. E Schmidt brugtes den som markskel og sagdes at være så tung at

12 mand knap kunne løfte den, og forresten være af samme art som stenen beskrevet i Vergils Æneide kapitel 12.

Jeg har slået efter hos Vergil, der faktisk omtaler en sten med en hulning, stor nok til at rumme en sværm bier! Altså en mulig parallel til Larses Målkår ved Troldesting og Sindruptingets sten med et hul i, stort nok til at dommeren her kunne gemme sine papirer. De 12 mand, der skulle være om Hjoldelundstenen, er en mulig parallel til de 12 ”røvere” der skal have holdt til ved Sindrup Tinghøj - mon ikke det drejer sig om de 12 domsmænd, som endnu i Sjællandske Lov udgjorde tinget?

Arkæologisk er der ved Hjoldelund påvist jernværksdrift i jernalderen. Og, ikke uinteressant: Ved Hjojderup begynder en højrække - for vore vejforskere et klart indicium for en oldtidsvej. Højrækken strækker sig sydover, ned til det formentlig oprindelige vadested Arlevad, hvorfra der har gået en gammel ”omfartsvej” øst om Husum for den trafik som ikke agtede sig til studestaden, men længere ned i Europa.

Et løg han skænkede...

Skønt indicier i bogstaveligste forstand er sandet til, og beviser af gode grunde ikke kan gives, så vil jeg dog ud fra det materiale, jeg har gravet frem, vove den tanke at Sindruptingets store ”dommersten” ikke har været noget enkeltstående fænomen:

Ad den ældgamle vej som går langs Jyllands vestkyst fra Hanherred, gennem Thy, via Sindrup Vejle over Hover Å og østen om Husum ned i Europa, har stået såkaldte Lars-stene ved såvel trafikale som administrative knudepunkter, der kan have fungeret som tingsted for et eller flere herreder allerede i romersk jernalder. Tinget ved Sindrup Vejle, hvor den nord-sydgående Europavej krydses af den vest-østgående Limfjord, kan have været et af disse centre.

Dyrkelsen af Lar, og formentlig også alfabetet, har romerne overtaget fra etruskerne. Og de boede i romersk jernalder og i tiden forud, i Norditalien, netop hvor Europavejen fra Sindrup menes at have haft sin endestation.

Det ældste overleverede danske runealfabet, der stammer fra romersk jernalder, men som antages at være blevet til i Danmark, har visse bogstaver fælles med det etruskiske alfabet,

Hulvejen gennem Tingbakkerne ved Sindrup, mod Europa

deriblandt bogstavet ”L”, som i det ældste overleverede germanske sprog, gotisk, der går tilbage til folkevandringstid, udtales *Laaz*, i runealfabetet *Laukaz*, altså lydligt tæt på *Lars*.

Laukaz betyder *løg*. Og netop løget indgik i Norden som noget helt centralt i den højtidelige juridiske handling ved overdragelse af land i folkevandringstiden, som f.eks. i kvadet om Helge Hundingsbane der af faderen Sigmund tildeles flere jorder:

et løg han skænkede
landets arving.

Satte man løg i Larses Muldkar?

Litteraturhenvisninger:

Vejkortet 1798: J. O. Petersen i Historisk Årbog for Thy og V. Hanherred 1988 + Johs. Nielsen: Danske Sagn 1895, 2. udg. 1980 bd. III nr. 1675, bd. IV nr. 1574 + *Herredsting i Sindrup*: Sydthy Årbog 1987: Elly Mardal i Thisted Dagblad 27.12.90 og mundtlige oplysninger; Traps Danmark 1961; Thorkild Gravlund: Herredsbogen 1926-30 om Revs Herred + *Stednavnet Sindrup*: Bent Jørgensen: Dansk Stednavne Leksikon 1982; Svend Aakjær

i Landet mod Nordvest, 1946, bd. I s. 94; Kr. Hald i Turistårbogen 1972 s. 35 + *Hedins og Høgnæs Saga*: Rafn: Nordiske Fortids Sagaer, 1829, bd. 1 s. 366 + *Sveigård*: Sv. Aakjær s. 96 + *Dorestadmønten*: Kirsten Bendixen i Mediaeval Sandinavia 7, 1974 s. 87 + *Trækøllen*: Jens-H. Bech, mundtlige oplysninger + *Tacitus Germania* ved Niels W. Bruun & Allan A. Lund, Wormianum 1974 + *Latin-dansk Ordbog*, Gyldendal 1983 + *Hundare*: Kulturhist.Leks.Nord.Middelalder + *Rom*: Broholm: Danmark og Romerriget, 1952 s. 32 + *Traj v. Futtrup*: Sydthy Årbog 1990 s. 24 + *Dómhningr*: Kulturhist.L.N.M., også artiklerne Herred og Tingsted + *Stentinget*: Torben Nilsson i Skalk, 4, 1992 + *Han Herreds åbne Tingsted*: E. Laumann Jørgensen i Vendsyssel Årb. 1989 + *Larses Målkar*: Jens Rolighed i Historisk Årbog 1965 s. 51; Aug. F. Schmidt i Historisk Årbog 1926 s. 200; Dansk Etymologisk Ordbog af N. Å. Nielsen, 1966 opslag: mål + *Lar*: Broholm s. 102-106, en Larstatuette fundet på Fyn; Hjortsø: Romerske guder og helte, Politiken 1982, s. 154; Moses Hadas: Det romerske Imperium, 1965 s. 122; New Larousse Encyclopedia of Mythology, New York 1959, 1968 s. 213, 218; M. Grant & J. Hazel: Gods and Mortals, N. Y. 1979, opslag Porsenna, Lars; B. Holbek & I. Piø: Fabeldyr og Sagnfolk, 1979, s. 126, Lar blir til vores nisse + *Store Lars og Lille Lars ved Oksenvad*: Aug. F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten, 1932-33 s. 330 + *Mads Lidegaard*: Hærvejen over Kongeåen 1979 s. 50 + *Nustrup*: Traps Danmark 1965 + *Prinsens Vej*: Jens Rolighed: Bogen om Han Herred 1970 s. 40 + *Lowersten*: A. E Schmidt: Danmarks Kæmpesten s. 308; Gravlund: Herredsbogen, Hing Herred; Lidegaard: Ravvejen 1988 s. 150; H. Dehn-Nielsen: 348 oldtidsminder i Jylland 1976 s. 115; Med Arkæologen Danmark Rundt 1974 s. 350 + *Lawes sten*: Gravlund: Herredsbogen, Gøsherrederne; Schmidt: Danmarks Kæmpesten s. 359 (Lubbes Sten) + *Virgil's Aeneid*, Grolier, Connecticut 1982 s. 410 ("Thus, when the swain, within a hollow rock,/Invades the bees with suffocating smoke" etc.) + *Røvere i Sindrup*: Danske Sagn IV nr. 1574 + *Hjoldelund*: Schleswig-Holstein in 150 archäologischen Funden, Neumünster 1986; Lidegaard: Ravvejen s. 255 f. + *Ravvejen fra Vestjylland til Norditalien*: E. Anati: Camonica Valley, New York 1961 s. 78 f. - teorien er omdiskuteret + *Runealfabetet og det etruskiske*: E. Moltke: Runerne i Danmark 1976 + *Laaz* (udtalt med langt a): Karl Schneider: Die germanischen Runennamen, Meisenheim 1956 s. 21 + *Laukaz*: Niels Åge Nielsen: Danske runeindskrifter 1983 s. 16 + *Løget i Norden*: Jan de Vries: Altgermanische Religionsgeschichte, Berlin 1970, bd. I s. 282; Den Ældre Edda og Eddica Minora ved Martin Larsen, 1946, bd. II s. 68, 266.

Fotos: Gunnar Iversen.

Kilde: Sydthy Årbog 1992, side 89-103.